

תלמידי רבינו יונה ברכות כב: בדפי הרי"ף

אע"פ שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה אם בא לומר בסוף כל ברכה וברכה מעין כל ברכה וברכה אומר **וענין זה מתחלק לארבעה דינים חלוקים: האחד שבברכת שומע תפילה יכול לשאול כל צרכיו בכל ענין שירצה שברכת שומע תפילה כוללת כל הצרכים ולכך נתקנה: הדין השני שאם בא לומר בסוף כל ברכה וברכה מעין כל ברכה וברכה אומר ואפילו שלא יהיה לצרכו ממש מותר כיון שאומר אותו בלשון רבים מיהו בלשון יחיד אסור לאמרו כיון שאינו אומר אותו בעבור כל ישראל והוי הפסקה ודוקא שיכול לאמרו בלשון רבים בסוף כל ברכה וברכה שכיון שהשלים כבר מה שתקנו חכמים לחיוב גמור אין לחוש במה שמוסיף אח"כ אבל באמצע הברכה לא דכיון ששואל צרכי רבים באמצע הברכה נראה כמוסיף על המטבע שתקנו חכמים: והדין השלישי שאם שואל צרכיו ממש כגון ששואל על חולה שיש לו בתוך ביתו שיתרפא וכיוצא בו יכול לאמרו בלשון יחיד ואפילו באמצע הברכה והיינו דאמרינן (ע"ז שם) אם יש לו חולה בתוך ביתו אומרה בברכת חולים ולא הזכיר בכאן בסוף הברכה אלא בברכת החולים סתם קאמר דמשמע דאפילו באמצע הברכה יכול לשאול צרכיו כיון שצריך לו לפי שעה והוא שיאמר אותו בלשון יחיד שלא ידמה כמוסיף על המטבע שתקנו חכמים: הדין הרביעי שבסוף התפילה בין קודם יהיו לרצון בין אחר יהיו לרצון יכול להאריך ולומר כרצונו בין בלשון יחיד בין בלשון רבים בין צרכיו ממש בין צרכי ציבור:**

אל ישאל אדם צרכיו בשלש ראשונות ולא בשלש אחרונות וכו' ואמרו הגאונים ז"ל דדוקא צרכי יחיד אבל צרכי צבור מותר ומזה אנו נוהגין לומר זכרנו ומי כמוך בעשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים.

בית יוסף אורח חיים סימן קיט

פרטי רמזי דינים המחודשים המבוארים בזה הסימן

[א] חלוקים בשאלת צרכיו בשומע תפלה או בשאר ברכות או בסוף התפלה אם שואלין בלשון יחיד או בלשון רבים: [ב] חלוק בין צרכי צבור לצרכי יחיד: לענין לומר סליחות באמצע התפלה:

שואל אדם צרכיו בשומע תפילה. בפרק קמא דע"ז (ח.נ):

ומ"ש וכן בכל ברכה וברכה יכול לשאול מענינה וכו'. גם זה שם וכתב כל זה הרי"ף בפרק אין עומדין (ברכות כב:). וכתב שם ה"ר יונה (ד"ה אעפ"י) דענין זה מתחלק לארבעה דינים חלוקים: ... וחילוקים אלו נראה שלמד מדרסינן בפ"ק דע"ז (שם) אמר רב יהודה אמר שמואל שואל אדם צרכיו בשומע תפילה אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אע"פ שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפילה אבל אם בא לומר בסוף כל ברכה וברכה מעין כל ברכה וברכה אומר אמר רב חייא בר אשי אמר רב אע"פ שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפילה אם יש לו חולה בתוך ביתו אומר בברכת חולים ואם צריך לפרנסה אומר בברכת השנים אמר רבי יהושע בן לוי אע"פ שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפילה אם בא לומר אחר תפילתו כסדר יום הכפורים אומר. ואע"ג דמשמע לכאורה דמימרא דרב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת ומימרא דרב חייא בר אשי שתיהן לא באו ללמד אלא על ענין אחד וכן נראה מדברי רש"י, ה"ר יונה (ברכות כב: ד"ה אעפ"י) נראה שסובר דמכל מימרא שמענין מילתא חדתא דרב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת דאמר אם בא לומר בסוף כל ברכה מעין כל ברכה וברכה אומר מיירי במתפלל על צרכי ציבור ומשום הכי לא שרי אלא בסוף כל ברכה אבל לא באמצע הברכה שלא יראה כמוסיף על מטבע שטבעו חכמים וזהו מה שכתב בדין השני דבאמצע הברכה אינו אומר בלשון רבים ומה שכתב שכשאומר בסוף הברכה אסור לומר בלשון יחיד הוא מסברת עצמו. ומאי דאמר רב חייא בר אשי אם יש לו חולה בתוך ביתו אומרה בברכת חולים מיירי במתפלל על צרכי עצמו ומשמע שאומרה בכל מקום שירצה בין באמצע בין בסוף וזהו הדין השלישי. והא דאמר רבי יהושע בן לוי אם בא לומר אחר תפילתו אפילו כסדר יום הכפורים אומר מבואר שהוא הדין הרביעי: והא דאמר רב יהודה אמר שמואל שואל אדם צרכיו בשומע תפילה משמע דאפילו במתפלל על צרכי רבים באמצע תפילה מיירי דאי במתפלל על צרכי יחיד מאי איריא שומע תפילה בשאר ברכות נמי הרי אמרו אם יש לו חולה בתוך ביתו אומרה בברכת חולים וכו' ואי באומר בלשון רבים אלא שצריך שלא יאמר אלא בסוף הברכה מאי איריא שומע תפילה אפילו שאר ברכות נמי שהרי אמרו אם בא לומר בסוף כל ברכה וברכה מעין כל ברכה וברכה אומר ומפני כך הוא מפרש דבשומע תפילה שואל צרכיו בכל ענין שירצה אפילו בלשון רבים ובאמצע הברכה וזהו הדין הראשון. ואע"פ שיש לדחות ולומר דשומע תפילה שוה לשאר ברכות לענין שאינו שואל בלשון רבים באמצע הברכה ואין ביניהם אלא שבשומע תפילה שואל כל צרכיו מאיזה מין שיהיה ובשאר ברכות אינו שואל בכל אחת אלא מעין אותה ברכה לא משמע ליה לה"ר יונה לפרושי הכי מדסתם ואמר שואל אדם צרכיו בשומע תפילה ולא חילק בין שואל באמצע הברכה לשואל בסופה ובין שואל צרכי עצמו לשואל צרכי ציבור כמו שמחלק בשאר ברכות משמע דבשומע תפילה שואל כל צרכיו בכל ענין שירצה אפילו באמצע הברכה ובלשון רבים. ואם תאמר הרי אנו נוהגים ביום תענית להאריך בתחנונים בלשון רבים באמצע ברכת סלח לנו וזהו היפך מה שכתב ה"ר יונה בדין השני י"ל דציבור שאני מידי דהוה אהא דאמרינן (ברכות לד.) לא ישאל אדם צרכיו בשלש ראשונות ולא בשלש אחרונות ובציבור נהגו לומר קרובץ כמו שנתבאר בסימן קי"ב וכן כתבו התוספות בפרק קמא דעבודה זרה (ח. ד"ה אה): והרא"ש (סי' כא) לא הזכיר דבר מכל אלו החילוקים משמע שהוא מפרש דאין חילוק בין שואל באמצע הברכה לשואל בסוף בכל מקום יכול לשאול בין בלשון רבים בין בלשון יחיד ודין שומע תפילה שוה לשאר הברכות בכל דבר אלא שבשומע תפילה שואל כל צרכיו מאיזה מין שיהיה ובשאר ברכות אינו שואל בכל ברכה אלא מעין אותה ברכה ולפי זה רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת דאמר אם בא לומר בסוף ברכה וכו' ורב חייא בר אשי דאמר אם יש לו חולה בתוך ביתו וכו' חדא מילתא נינהו ובסוף דאמר רב יהודה לאו דוקא דהוא הדין באמצע אלא

אורחא דמילתא נקט אי נמי אפשר דלרבנותא נקט סוף ברכה שאע"פ שאינו אומר סמוך לחתימה מה שתקנו חכמים שרי וכל שכן כשאומר סמוך לחתימה מה שתקנו חכמים ואינו שואל צרכיו אלא באמצע דשרי: **ועוד יש לומר דסוף כל ברכה לאו למעוטי באמצע אלא למעוטי שלא ישאל בתחלת הברכה וכן כתב רבינו בסימן תקס"ו וזה לשונו ונוהגים להרבות סליחות בברכת סלח לנו ופירש ר"י שסומכין על הא דאמרינן אם בא לומר בסוף כל ברכה מעין אותה ברכה אומר רק שיתחיל מעין הברכה ואח"כ יכול להאריך בדברי ריצוי ותחנונים כפי רצונו בין יחיד בין רבים והא דאמר רבי יהושע בן לוי שיכול לומר אחר תפילתו אפילו כסדר יום הכפורים לא בא למעט בסוף כל ברכה וברכה אם התחיל מעין הברכה אלא שלאחר התפילה יכול להתחיל ולומר היאך שירצה מה שאין כן בתוך התפילה עד כאן. ולפי זה רב חייא בר אשי שלא הזכיר בסוף הברכה צריך לומר דמשמע ליה דמילתא דפשיטא היא שצריך שיתחיל בנוסח הברכה ואח"כ יוסיף מה שירצה ולא יתחיל בשאלתו דא"כ הויה הברכה טפלה לשאלתו ולכך לא הוצרך להזכיר כן: והרמב"ם בפ"ו מהלכות תפילה (ה"ב - ג) כתב ואם בא לומר אחר תפילתו כסדר יום הכפורים אומר וכן אם רצה להוסיף בכל ברכה מהאמצעות מעין הברכה מוסיף כיצד היה לו חולה מבקש עליו רחמים בברכת חולים וכו' ואם רצה לשאול כל צרכיו בשומע תפילה שואל. וכך הם דברי רבינו שכתב המימרות כפשטן ולא הזכיר חילוקי ה"ר יונה. וכיון דהרמב"ם והרא"ש ז"ל בחדא שיטתא אזלי הכי נקטינן ומכל מקום טוב לחוש לדברי ה"ר יונה ז"ל:**

ב כתב המרדכי בסוף פרק אין עומדין (סי' קג) אם בא לומר אחר תפילתו כסדר יום הכפורים וכו' משמע דוקא אחר תפילתו יכול להאריך אבל באמצע הברכות אינו יכול להאריך אפילו מעין הברכות אלא לקצר והשתא רגילות הוא לומר סליחות בסלח לנו ומרבים תחנונים באמצע הברכה משום דצרכי רבים נינהו אבל לצורך יחיד אין יכול להאריך כי אם לאחר תפילתו והוא מדברי התוספות בפרק קמא דעבודה זרה (ת. ד"ה א):

שולחן ערוך אורח חיים סימן קיט

סעיף א

אם רצה להוסיף בכל ברכה מהאמצעות, מעין הברכה, מוסיף. כיצד, (א) היה לו חולה מבקש עליו (ב) [ב] רחמים בברכת רפאנו; היה צריך פרנסה, מבקש עליה בברכת השנים. הגה: וכשהוא מוסיף, (ג) <א> יתחיל בברכה ואח"כ מוסיף, אבל לא יוסיף ואח"כ יתחיל הברכה (טור סי' תקס"ו); א ובשומע תפלה יכול לשאול כל (ד) [ג] צרכיו, שהיא כוללת כל הבקשות; <ב> ולהר"ר יונה, כשמוסיף בברכה מעין אותה ברכה אם מוסיף אותה (ה) בשביל כל ישראל, אומר אותו בלשון רבים (ו) ולא בלשון יחיד, ולא יוסיף אלא (ז) בסוף הברכה (ח) ולא באמצע; ואם שואל צרכיו ממש, כגון שיש לו חולה בתוך ביתו או שהוא צריך לפרנסה, יכול לשאול אפי' באמצע הברכה, והוא שישאל בלשון יחיד (ט) ולא בלשון רבים; ב ובברכת (י) שומע תפלה וכן בסוף התפלה ג בין (יא) קודם יהיו לרצון בין אחריו יכול לשאול בין בלשון יחיד בין בלשון רבים, בין צרכיו ממש בין צרכי רבים.

סעיף ב

יש מי שאומר שכשמוסיף (יב) ד בברכה לצורך יחיד, לא יאריך.

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים סימן קיט סעיף א

(ד) צרכיו - [ב] טוב להתודות בש"ת ויאמר חטאתי עויתי פשעתי. ולשאל על מזונותיו אפילו אם הוא עשיר. ואם יש לו עון מחודש מזכירו בפירוש בתפלה הקודמת אצלו [ג] ויאמר התפילה בהכנעה ועכ"פ בקול בוכים ויקבל עליו שלא לעשות עוד כזה מדעתו ואם לאו אז מקטרגים עליו ח"ו מלמעלה ועיין במש"כ בסימן קכ"ב סק"ח בשם הח"א: (ט) ולא בלשון רבים - דאף שהתירוהו לשאול אפילו באמצע הברכה כיון שצריך לו לפי שעה אם יאמרנה ג"כ בלשון רבים [ח] יהיה נראה כמוסיף על המטבע שטבעו חכמים ועיין בסימן תקס"ו ס"ד דטוב ליזהר לכתחילה בכ"ז כדברי הר"ר יונה:

(י) שומע תפלה - וב"ח כתב דלהר"ר ש"ת דומה לשאר ברכות לענין זה דבאמצע אסור לשאול בלשון רבים:

שולחן ערוך אורח חיים סימן קכב

סעיף ב

(ז) אין נכון לומר תחנונים קודם יהיו לרצון, אלא אחר סיום י"ח מיד, (ח) יאמר: יהיו לרצון; ואם בא לחזור ולאומרו פעם אחרת אחר התחנונים, הרשות בידו.

משנה ברורה סימן קכב ס"ק ח

(ח) יאמר יהיו לרצון - כתב בסדר היום יהיו לרצון וכו' הוא מסוגל לכמה ענינים תחלתו יו"ד וסופו יו"ד תיבותיו יו"ד ויו"ד יודי"ן ויש בו מ"ב אותיות וסודו סוד גדול לכן צריך לאומרו בנחת ולכוין ומועיל הרבה לקבל תפלתו ולא ישוב ריקם. כתב הח"א נכון וראוי לכל אדם להתפלל בכל יום ביחוד על צרכיו ופרנסתו ושלא ימוש התורה מפיו וזרעו וזרעו ושיהיו כל יוצאי חלציו עובדי ה' באמת ושלא ימצא ח"ו פסול בזרעו וכל מה שיודע בלבו שצריך לו ואם אינו יודע לדבר צחות בלשה"ק יאמרנה אף בלשון אשכנז רק שיהיה מקירות לבו. וטוב יותר לקבוע תפלות על כל הענינים הצריכים לו אחר שסיים כל הי"ח מלקבעם בברכת שומע תפלה כדי שכשיצטרך לענות קדיש או קדושה יהיה יוכל לענות אחר אמירתו יהיו לרצון לכו"ע: